

İSLÂMDA KADIN HAKLARI

Prof. Dr. İbrahim Agâh ÇUBUKÇU

İslâmiyetten önce Araplar arasında kadın hakları yok denecek kadar azdı. Erkek çocuklar kız çocuklara tercih edilirdi. Bazan kız çocukların diri diri gömüldükleri de görülürdü. Kız çocukları hiç bir özelliğe sahip değildi. Evlendirilirken onların rızalarını almağa gerek görülmezdi.

Ayrıca, kadının namusu ve sağlığı da düşünülmezdi. Bir kadın on kişiden az olmamak üzere birçok erkekle evlenebilirdi. Kadın doğan çocuğu bunlardan sevdiğine nisbet ederdi. Erkek de bunu kabullenirdi.

Ayrıca, erkek soylu bir nesil elde etmek için eşinin başka kimselerle düşüp kalkmasına izin verirdi.

Cahiliye çağında erkeklerin karılarını karşılıklı olarak değiştirme âdetleri de vardı.

Hür kadınlar açıkca zina yapamazlardı. Fakat gizli dost tutanlara da sık sık rastlanırdı.

Bundan başka mut'a nikâhu yani belli süre için evlenme âdeti de vardı. İslâmda mut'a nikâhı başlangıçta uygulanmış fakat sonradan kaldırılmıştır. Şiiler Nisa suresinin 24. Ayetine dayanarak son zamana kadar mut'a nikâhını uygulamışlardır.

Cahiliye çağında büyük oğul babasının ölümü halinde üvey anası ile evlenebilirdi.

İslâm Dinî kadına geniş ölçüde özgürlük kazandırmıştır. Evlenmede kadının rızasına önem vermiştir. Kadının namusunu korumuştur. Cahiliye çağı evlenme şekillerini kaldırmıştır. Genellikle islâm hukuku bilginlerine göre hüluğ çağına gelmiş bir kadın zorla beğenmediği bir kimseye verilemez. İslâmda eş seçiminde kadının velisinin ve bizzat kendisinin rızası birleşirse daha makbuldür. Büyük müctehitlerden Ebu

Hanife'ye göre kadın kendisine denk eş seçerse velisinin izni olmaksızın evlenebilir. İslâmda ergin yaşa gelmemiş ve temyiz kudretini haiz olmayan küçüklerin velisi tarafından evlendirilebileceği öngörülmüştür. Ergin yaşa gelince kadının durumunu yeniden gözden geçirme hakkı vardır. Fakat bazı islâm bilginleri bu görüşe yani küçük yaşta evlenmeye karşı çıkmışlardır. İbn Şubrume'ye göre ergin yaşa gelmemiş kızlar asla evlendirilemezler. 1917 tarihli Aile Hukuku kararnamesine göre evlenecek erkeğin en az 12, evlenecek kızın da en az 9 yaşında olması uygun görülmüştür.

Adı geçen kararname zorla nikâhın caiz olmayacağını da belirtmiştir. Nikâhtan amaç yalnız karı koca olmak değil, mutluluğu sağlamak, hayırlı çocuk yetiştirmek ve namusu korumaktır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "İçinizden kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratıp aranızda sevgi ve şefkat var etmesi, Allah'ın varlığının kanıtlarındandır"¹.

İslâmda nikâhın alenî olması şarttır. Nikâhta ya iki erkek şahit ya da bir erkek iki kadın şahit gereklidir.

Evlenmek aynı zamanda Peygamberimizin sünnetidir. Nitekim sevgili Peygamberimiz "Evlenme benim sünnetimdir. Sünnetimden yüz çeviren benden değildir" diye buyurmuştur. Ayrıca "Nikâhı kolaylaştırın" diye buyurmuştur.

İslâmda nikâh her zaman yapılabilir, iki bayram arasında nikâhın caiz olmayacağı iddiası yanlıştır. Hz. Muhammed'le Hz. Aişe iki bayram arasında evlenmiştir. Ancak Cuma namazı kılınırken çok az bir süre için nikâh kıymak uygun görülmemiştir². Bu da iç ezandan cuma namazının bitimine kadar olan süredir. Bu süre içinde yapılan nikâh sahihtir ve fakat tahrimen mekruhtur.

Nikâhta güçlük çıkartmak ve erkek tarafını masrafa boğmak doğru değildir. Dinimizde başlık parası diye bir şey yoktur. Mehir vardır. Mehrin değeri en az on dirhem gümüştür. Erkek evleneceği kıza bu on dirhem gümüşün karşılığında mal veya para da verebilir. Mehir nikâhın sıhhati için şart değil gerekli hükümdür. Sevgili Peygamberimiz "Mehirin hayırlısı kolay olan" diye buyurmuştur. Baba kızı evlenirken

1 Rum Suresi, âyet 21.

2 "Ey iman edenler Cuma günü Namaza çağırıldığınızda, Allah'ı anmaya koşun, alışverişini bırakın" Cuma Suresi, âyet 9.

damattan para alsa bile bunu kendisi için saklayamaz. Aldığı parayı yeni evlilerin yuvası için harcamalıdır.

İslâmda erkeğin en çok dört kadın almasına şartlı olarak izin verilmiştir³. Birden fazla kadın almanın güçlüğüne adâlet meselesi ortaya koymaktadır. Çok evlenme ile ilgili olarak inen âyetin devamında Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Eğer aralarında adâletsizlik yapmaktan korkarsanız bir tane almalısınız veya sahip olduğunuz ile yetinmelisiniz. Doğru yoldan sapmamanız için en uygunu budur”. Bu âyet gösteriyor ki kadınlar arasında adâleti sağlayamayacak olanlar birden fazla kadınla evlenemezler. Ayrıca sevgili Peygamberimiz bu konuda şöyle Buyurmuştur: “Bir adamın iki karısı olup da birine fazla değer verirse kıyamet günü bir tarafı çarpık olarak diriltilir”. Peygamberimiz bir hadisinde de “Kim benim ümmetime acırsa Allah da ona acır” demiştir. Fakihler bu hadise dayanarak birinci karısını gücendirmemek için çok evliliği uygulamayan kişinin sevap kazanacağını bildirmişlerdir.

İslâmda aile başkanı erkektir. Erkek bazı konularda kadından bir derece üstün tutulmuştur. Fakat erkek karısına işkence edemez. Onun malını rızası hilâfına alamaz ve haksız yere onu incitici sözler bile söyleyemez. Dinimizde herkesin suçunun cezası belirtilmiştir.

İslâmda boşanma hakkı erkeğe verilmiştir. Ancak kadın nikâh sırasında boşanma hakkının kendisi için de şart koşabilir. Ayrıca böyle bir şart olmasa bile erkek kendisine işkence ettiği takdirde boşanmak için kadıya müracaat edebilir.

İmamı Muhammed'e göre erkeğin iktidarsızlığı ve deliliği kadın için boşanma sebebiştir. Yine aynı imama göre cüzzam ve uyuz gibi hastalıklar nedeniyle de kadın boşanmak isteyebilir.

Erkek durup duruken kadını boşayamaz. Onun bir suçu veya saygısızlığı olursa ilkin öğütlemelidir. Kadın aynı hataları işlemeğe devam ederse erkek bir süre ona yaklaşmayarak fiili ihtarda bulunur. Bu da yarar vermezse ona daha sert davranır. Boşanma en son çaredir.

Sevgili Peygamberimiz boşanma haberlerinden menmun kalmazdı. Nitekim bu konuda şu hadisleri söylemiştir: Allah'a en sevimsiz olan şey boşanmadır”. “Yalnız zevk için çok karı alıp boşayanlara Allah lânet etsin”. “Evlenin boşanmayın, çünkü boşanmadan arş titrer”.⁴

3 Nisa Suresi, âyet 3.

4 Bak. Osman Keskiöglü, Fıkıh Tarihi ve İslâm Hukuku, S.244, Ankara 1969.

Yüce Allah kadınları korumak için bir çok âyet indirmiştir. Bu âyetlerden işte bazı örnekler: “Karılarınız size itaat ederlerse onları incitmeye sakın bahane aramayın”⁵. “Onlara eziyet ederek baskı yapmayın”⁶. “Onlarla iyilikle geçinin yahut onları iyilikle bırakın. Eziyet etmek için onları alkoymayın. Haddi tecavüz etmiş olursunuz. Bunu yapan zulmetmiş olur”⁷.

İslâm Hukukuna göre erkek kadına bakmakla yükümlüdür. Kadının geçimini ve giyimini sağlamak erkeğin görevidir. Nitekim sevgili Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: “Kadınlarımızın âdet olduğu üzere doyurulmaları ve giydirilmeleri onların sizin üzerinizdeki hakkıdır”. “Ey mü’min yardım etmeğe, bakmak üzerine gerekli olan aile fertlerinden başla. Sonra başkalarına yardım et”.

Kadın malının tasarruf hakkına sahiptir. Erkek karısının malını onun iznini almadıkça işletemez. Ancak, kadın gönül rızası ile izin verirse erkek onun parasını ve malını kullanabilir ve işletebilir. Nitekim Yüce Allah bu konuda şöyle buyurmuştur: “Kadınlara mehirlerini cömertçe verin. Eğer gönül hoşluğu ile size bir şey bağışlarsa onu âfiyetle yiyin”⁸.

İslâm dini kadınların sosyal alanda çalışmasına engel değildir. Aksine dinimizde çalışmayı sahk veren birçok buyruklar vardır. Yüce Allah Kur’anda insanların çalışması hakkında şöyle buyurmuştur: “İnsan için ancak çalıştığı şey vardır. Onun çalışması muhakkak görülecek ve sonra en olgun karşılık verilecektir”⁹. “Arza yayılmış ve Allah’ın fazlından nasiplerinizi arayınız”¹⁰.

Sevgili Peygamberimiz de bu konuda şunları söylemiştir: “İnsanın yediği en helâl şey kendi kazancı ve temiz satış mahsülüdür”. “Günahlardan bazılarını ancak geçim yolunda çalışma örter”. “İki günü birbirine eşit olan kimse aldanmıştır”. “Allah sanat ve çalışmasında hünerli olan kimseyi sever”.

5 Nisa Suresi, âyet 34.

6 Talak suresi, âyet 6.

7 Bakara suresi, âyet 231.

8 Nisa Suresi, âyet 4.

9 Necm Suresi, âyet 39, 40, 41.

10 Cuma Suresi, âyet 10.

Çalışma konusundaki bu gibi genel buyruklar yanında Peygamberimiz zamanında yaşamış bir çok seçkin kadınların sosyal alanda faaliyet gösterdiklerini biliyoruz. Kadınlar savaflara katılıp döğüşen askerlere yardım etmişlerdir. Peygamberimiz zamanında bazı siyasî ve dinî anlaşmalarda kadınların da bulduklarına tanık olmaktadır. Ayrıca Hz. Aişe'nin birçok fetva verdiği de bilmekteyiz. Yine fetva veren seçkin kadınlardan Hz. Fatma, Ebu Bekr'in kızı Esmâ ve Ummu'd-Derda'nın isimlerini sayabiliriz.

Hz. Ömer'in, Şifa Hatun'u çarşı ve pazarı kontrol etmekle görevlendirdiği de bilinmektedir.

İslâmiyete göre kadınlar memur olabilirler. Öğretmenlik, hakimlik ve müftülük yapabilirler. Ancak imam olamazlar. Bilginlerin bir bölümü kadınların hakimlik ve devlet başkanlığı yapabileceklerine cevaz vermişlerdir. Çoğu ise buna karşı çıkmışlardır. İslâmda kadının siyasî seçme hakkının olduğu da bilinmektedir.

İslâm dini kadınların aile içinde incitilmemelerini de öngörmüştür. Nitekim Yüce Allah Kur'ânda "Kadınlara iyi ve güzel davranınız" diye buyurmuştur¹¹. Başka bir âyetin meali de şöyledir: "Erkeklerin kadınlar üzerinde meşru bir surette hakları olduğu gibi kadınlarında onlar üzerinde hakları vardır. Yalnız erkekler onlar üzerinde daha üstün dereceye sahiptirler¹².

Kadınlara yumuşak ve güzel davranılması hakkında Peygamberimizin birçok hadisi de vardır: "Kadın eğri kaburga kemiğine benzer. Sen onu doğrultmağa kalkarsan kırarsın. Onu olduğu gibi kabul eder ve iyi geçinirsen ondan yararlanırsın. Kadınlara daima iyilik yapmayı alışkanlık haline getiriniz. Bir mü'min bir mü'min kadına asla kızmasın. Onun bir huyundan hoşlanmıyorsa kuşkusuz başka bir huyunu sevecektir". "Sizin hayırlınız karısına iyi davranandır. Ben kadınlara iyilik yapma konusunda sizin en hayırlınızım". "Mü'minlerin imanca en olgunu, ahlâkı en güzel olanıdır. Sizin en hayırlınız kadınlara en hayırlı olanınızdır".

Kuşkusuz kadınların da erkeklere saygı göstermeleri gereklidir. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "İyi kadınlar, gönülden bo-

11 Nisa Suresi, âyet 19.

12 Bakara Suresi, âyet 228.

yun eğenler ve Allah'ın korunmasını emrettiğini kocasının bulunmadığı zamanda koruyanlardır"¹³. Bu konuda sevgili Peygamberimizin şu hadisleri de ibret vericidir: "Bir kadın beş vakit namazını kılar, yılda bir ay orucunu tutar, namusunu korur ve kocasına itaat ederse artık cennet'e istediği kapıdan girsin". "Herhangi bir kadın kocası kendinden razı olduğu halde ölürse o kadın cennet'e gider".

İslâmiyete göre yuva kurmaktan maksat mutluluğu, namusu korumayı ve doğruluğu sağlamaktır. Bu husus Rum Suresinin 21. âyetinde bildirilmiştir. Karı koca geçimsizliği çocukların yetişmesini kötü yönde etkiler. Oysaki sevgili Peygamberimiz "Çocuğuna iyilik yap. Senin üzerinde ana ve babanın hakkı olduğu gibi çocuğunun da sende hakkı vardır" hadisini söylemiştir. Huzursuz bir ailenin çocuğu elbette huzursuz olur. Ana ve baba çocuklarına örnek olmalıdırlar. Evdeki geçimsizlik çocuğu üzer. Okuldaki başarısını zayıflatır. Çocuğun yuvaya bağlılığını azaltır. Ayrıca geçimsizlik ana ve babanın çocuk üzerindeki etkisini de küçültür.

Ana ve babalar çocuklarına eşit davranmalıdırlar. Peygamberimiz bir hadisinde "Çocuklarınıza hediye verirken eşitliği gözetiniz" diye buyurmuştur. Başka bir hadisinde de şöyle söylemiştir: "Hiç bir baba çocuğuna güzel bir terbiyeden daha üstün bir hediye veremez".

Dinimiz açısından erkek çocuğu kız çocuğa tercih etmek de doğru değildir. Nitekim sevgili Peygamberimiz bu hususu şu hadisiyle açıkça belirtmiştir: "Kim kız çocuğunu diri diri gömmez, onu alçak görmez ve erkek çocuğunu ona tercih etmezse Yüce Allah onu Cennet'e kor".

İslâmiyete göre ilim öğrenmek ve çocuklarının kültürlü yetişmesini sağlamak da sevaptır. Kur'anda ilk inen âyet oku diye başlamıştır¹⁴. "Bilenlerle bilmeyenler eşit olurlar mı" mealindeki âyet de ilim öğrenenlerin derecelerinin üstünlüğünü göstermektedir¹⁵.

Sevgili Peygamberimiz de "ilim kadın ve erkeklere farzdır" diye buyurmuştur. Ayrıca Peygamberimiz belli günlerde kadınlara ilim öğretmiştir. Çok güzel okuma yazma bilen Şifa Hatun Peygamberimizin tavsiyesiyle eşi Hafsa'ya okuma yazma öğretmiştir.

13 Nisa Suresi, âyet 34.

14 Alak Suresi, âyet 1.

15 Zümer Suresi, âyet 9.

Demek ki dinimize göre kız çocukları okutmak da gereklidir.

Görülüyor ki islâmda kadınların hukukî durumu onların lehinedir¹⁶. Bu nedenle kimi kişilerin sandığı gibi kadını alçak görmek doğru değildir. Kadına toplum içinde lâıyk olduğu değeri vermek gereklidir. İslâm dini kadını cahiliye çağındaki kötü durumdan kurtarmış ve ona toplum içinde şerefli bir yer vermiştir.

---

16 Ord.Prof.Sabri Şukir Ansay, Hukuk Tarihinde İslâm Hukuku, S.65-67, Ankara 1958.